

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставни програм

Српски језик
за VI разред

Скопје, 2023. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	Српски језик
Врста/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	VI (шести)
Теме/подручја у наставном програму	<ul style="list-style-type: none"> • Језик и комуникација • Књижевност и изражавање и стварање • Медијска писменост
Број часова	4 часа недељно / 144 часа годишње
Опрема и средства	<ul style="list-style-type: none"> • Техничка опрема у учионици: електронска табла, школска табла, рачунарска технологија, штампач. • Средства и ресурси за учење: фотографије, слике, плакати, постери књижевника, схеме и прикази наставне грађе, панои који прате грађу према подрачјима; речници, правопис, лексикони, енциклопедије, књиге, едукативни софтвери, снимци нарација, аудио – визуелни снимци. • Библиотека у учионици, школска библиотека. <p>Напомена: Уколико је настава кабинетска, препоручује се организовање драмског кутка, уметничко-књижевног кутка, новинарског кутка, место за библиотеку у учионици.</p>
Норматив наставног кадра	<p>За реализацију наставног програма из предмета Српски језик и књижевност, а у складу са Законом о основном образовању Републике Северне Македоније, предвиђа се да наставу реализују наставници који су завршили:</p> <p>(За реализација на наставната програма по предметот Српски јазик и литература, а согласно со Законот за основно образование на Република Северна Македонија, се предвидува наставата да ја реализираат наставници кои завршиле)</p>

	<p>– Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломиран професор по српски јазик и литература (наставна насока) VII/1, т.е. VIA според Македонска рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС; По стара програма – Дипломиран професор по историја на книжевноста на народите на СФРЈ со српскохрватски јазик (наставна насока);</p> <p>– Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломиран филолог по српски јазик и литература VII/1, т.е. VIA според Македонска рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС со завршена педагошко-психолошка и методска подготовка според соодветна акредитирана програма.</p>
--	--

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Исходи учења наведени у Наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћене подручјем **Језичка писменост**.

<i>Ученик/ученица зна и уме:</i>	
I-A.1	да изражава и преноси своје мисли, осећања, информације и ставове у различитим комуникацијским ситуацијама на свом матерњем језику, путем различитих медија и у разилите сврхе.
I-A.2	да препознаје и користи различите облике писаног изражавања: књижевне (песма, краћа приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и др) и некњижевне (тематски есеј, извештавање, захтев, саопштење, реклама и др).
I-A.3	да води критички и конструктивни дијалог, аргументовано изнесећи своје ставове.
I-A.4	да користи нормирани српски језик уз поштовање граматичких и правописних правила приликом усменог и писаног изражавања.
I-A.6	да идентификује основне карактеристике матерњег језика (писмо, историја, дијалекте итд), као и сличности и разлике у односу на друге језике.
I-A.8	да разуме садржаје аудио-порука: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у порукама и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.9	да разуме садржаје писаног текста: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у тексту и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграми, табеле и графикони, илустрације, анимације и др): да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира визуелно приказане садржаје и да их објашњава (писано и усмено).
I-A.11	да идентификује и анализира поруке и стилске и естетске елементе књижевних дела.
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и да критички приступа истима, имајући у виду извор, контекст, циљ и веродостојност презентованих информација.

<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
I-Б.1	да путем изучавања матерњег језика развија властити језички и културни идентитет, а путем језичке комуникације преноси културно наслеђе и културу живљења.
I-Б.2	да се употребом језика у различитим контекстима и срединама и у различитим облицима омогућава ефикасна комуникација и интеракција (увек имајући у виду с ким се остварује одређена комуникација).
I-Б.3	да садржаји и начин изношења свог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати неспоразум и конфликте.
I-Б.4	да су читање и изражавање на матерњем језику важни за развој и подстицање креативности и критичког мишљења.

Наставни програм укључује и релевантне компетенције из следећих подручја Националних стандарда: **Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Друштво и демократска култура и Уметничко изражавање и култура.**

Дигитална писменост

Ученик/ученица уме или може:

IV-A.1	да истражује и пореди могућности познатих и нових дигиталних уређаја и да самостално процени, одабере и користи оне који су одговарајући некој конкретној потреби или ситуацији.
IV-A.2	да процени када и на који начин је за решавање неког задатка/проблема потребно и ефективно коришћење ИКТ, да одабере и инсталира програме који су му/јој потребни, да користи програме за заштиту и да решава рутинске проблеме функционисања дигиталних уређаја и мрежа.
IV-A.3	да одреди какве информације су му/јој потребне, да нађе, изабере и преузме дигиталне податке, информације, садржаје и да процени њихову релевантност у односу на конкретну потребу и веродостојност извора.
IV-A.4	да одабере и користи одговарајуће ИКТ алатке за комуникацију, да безбедно дели информације, да контактира и сарађује на различитим онлајн пројектима приликом друштвених активности или за личне потребе.
IV-A.5	да на безбедан и одговоран начин користи дигиталне садржаје, образовне и друштвене мреже и дигиталне облачиће.
IV-A.6	да у комуникацији са другима у мултикултурном и дигиталном простору поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору.

IV-A.7	да брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и да поштује политике приватности.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
IV-B.1	да је дигитална писменост неопходна за свакодневни живот – олакшава учење, живот и посао, доприноси проширивању комуникације, креативности и иновативности, нуди различите могућности за забављање.
IV-B.2	да је у дигиталном простору важно да се обезбеди заштита идентитета, приватности и емоционалне сигурности, да се не користи говор мржње и сајбер насиље и да се поштују правила и норме комуницирања у дигиталним заједницама.
IV-B.3	да информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи.

Лични и друштвени развој

Ученик/ученица зна и уме:

V-A.1	да процењује сопствене способности и постигнућа (укључујући и добре и лоше стране) и на основу тога да издваја приоритете који ће му/јој омогућити развој и напредовање.
V-A.2	да препознаје емоције код себе и код других, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије да би контролисао/контролисала емоције.
V-A.3	да постави себи циљеве учења и властитог развоја и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остављавању.
V-A.4	да користи властита искуства да би себи олакшао/олакшала учење и да прилагоди властито понашање у будућности.
V-A.5	да организује своје време тако што ће себи омогућити ефикасно и ефективно остваривање постављених циљева и задовољити властите потребе.
V-A.6	да предвиђа последице својих поступака и оне које произлазе из туђих поступака.
V-A.7	да примењује етичка начела приликом вредновања исправног и погрешног у својим и туђим поступцима и да манифестује врлине (као што су поштеност, правичност, поштовање, стрпљивост, брига, пристојност, захвалност, одлучност, одважност и самодисциплина).
V-A.8	да комуницира са другима и да себе презентује у складу са ситуацијом.
V-A.9	да активно слуша и да реагује на одговарајући начин, показујући саосећање и разумевање за друге, као и то да приказује своје бригае и потребе на један конструктиван начин.
V-A.10	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи своје ставове и потребе са другима и имајући у виду ставове и потребе других.

V-A.11	да тражи повратну информацију и подршку, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку у корист других.
V-A.12	да даје предлоге, да разгледа различите могућности и да предвиђа последице с циљем доношења закључака, као и то да доноси рационалне одлуке.
V-A.13	да анализира, процењује и побољшава своје учење.

Ученик/ученица зна и прихвата:

V-B.1	давластита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда које је сам/сама уложио/уложила и од резултата које је сам/сама постигао/постигла.
V-B.2	да сваки поступак који чини има последице по њему/њој или по његовом/њеном окружењу.
V-B.3	да су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за споровођење задатака, остваривање циљева и превазилажење изазова у свакодневним ситуацијама.
V-B.4	да је интеракција са другима двосмерна – као што има права да од других захтева да му/јој се омогући задовољење властитих интереса и потреба, тако има и одговорност да да простора другима да задовоље своје интересе и потребе.
V-B.5	да тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике води ка личном напредовању на индивидуалном и друштвеном плану.

Друштво и демократска култура:

Ученик/ученица зна и/или уме:

VI-A.1	Да формулише и аргументује вези са својим ставовима, да саслуша и анализира туђе ставове и да их поштује, чак и онда када се са њима неслаже.
VI-A.2	Да разуме различитост међу људима (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуална оријентација итд).
VI-A.3	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и других и да се супротставља дискриминацији.
VI-A.4	Да препознаје манифестацију вербалног и физичког насиља у свом окружењу, да са гледа последице насиља и да му се супротставља.
VI-A.5	Да са гледашта повезује, а шта разједињава људе у заједници, да проналази начин е како би допринео напредовању заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих људи.
VI-A.6	Да препознаје ранљиве друштвене групе и да учествује у волонтерским и хуманитарним акцијама, те да их подржава.

VI-A.7	Да анализира утицај писаних, електронских и друштвених медија на јавно мишљење и да бира веродостојне изворе информација на које ће засновати своје ставове.
--------	--

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VI-B.1	Да сви људи, укључујући и децу, имају право да исказују своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које су у вези са њиховим потребама и интересима.
--------	--

Техника, технологија и предузетништво

Ученик/ученица зна и/или уме:

VII-A.1	да активно учествује у тимском раду према претходно усвојеним правилима и уз доследно поштовање улоге и доприноса свих чланова тима.
---------	--

Уметничко изражавање и култура

Ученик/ученица зна и/или може:

VIII-A.1	да манифестује познавање различитих облика уметничког изражавања у свим областима културе (књижевност, музика, визуелне уметности, извођачке уметности, декоративне уметности, архитектура, дизајн).
VIII-A.2	да изражава своје идеје, искуства и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалне и колективне).
VIII-A.3	да тумачи идеје, искуства и емоције представљени уметничким производима које су створили други припадници његове/њене или неке друге културе.

РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА

Подручје: **ЈЕЗИК И КОМУНИКАЦИЈА(VI)**

Укупно часова: **70**

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. дели гласове по звучности и примењује правила о гласовној промени подела гласова по звучности у писменом и усменом изражавању;
2. правилно акцентује речи према правилима акцентовања српског стандардног језика;
3. правилно употребљава облике именица и придева и њихове граматичке категорије рода, броја и падежа (као и категорију одређености/неодређености и поређења код придева);
4. правилно употребљава облике личних и показних заменица;
5. правилно гради глаголске облике у презенту, перфекту и футуру I;
6. наводи одлике реченице, идентификује основне реченичне чланове просте реченице и објашњава њихову функцију;
7. препознаје лексичко значење речи и наводи примере синонима, антонима, хомонима и паронима;
8. примењује усвојена фонетска-фонолошка, морфолошка, синтаксичка и правописна правила у писању;
9. слуша и чита са разумевањем и користи податке из различитих извора приликом писања текста.

Садржаји (и појмови)

Стандарди оцењивања

Наука о језику

- **Комуникација – елементи и врсте**
(елементи комуникације: порука, пошиљач поруке, прималац поруке, средство за преношење поруке, знак, симбол, сигнал, симболичка комуникација, вербална и невербална комуникација, посредна и

- Објашњава појам о комуникацији.
- Објашњава елементе комуникације путем примера.
- Разликује знак, симбол и сигнал.
- Пореди различите врсте комуникације (сигнална, симболичка, вербална, невербална, посредна, непосредна, једносмерна, узајамна) користећи одговарајуће примере.

<p>непосредна комуникација, једносмерна и узајамна комуникација).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ствара и презентује начине и моделе преношења порука у различитим комуникацијским ситуацијама.
<p>ФОНЕТИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подела сугласника и слог (подела сугласника према месту изговора, слог, слоготворно <i>p</i>, једначење сугласника по звучности, једначење сугласника по месту творбе). • Акцент српског језика (место акцента, дужина акцента, постакценатска дужина, фонолошко-дистинктивне вредности акцента). 	<ul style="list-style-type: none"> • Гласове дели на сугласнике и самогласнике и објашњава њихове карактеристике. • Дели сугласнике према месту изговора. • Препознаје све изговорене сугласнике и правилно их изговара и пише одговарајућом графемом. • Препознаје слог и дели двосложне и вишесложне речи на слоге. • Препознаје слоготворно <i>p</i> и даје примере речи у којима се оно среће. • Износи правила о гласовној промени једначење сугласника по звучности. • Препознаје и даје примере речи у којима је извршена гласовна промена једначење сугласника по звучности. • Износи правила о гласовној промени једначење сугласника по месту творбе. • Препознаје и даје примере речи у којима је извршена гласовна промена једначење сугласника по месту творбе. • Препознаје место акцента у различитим речима. • Правилно чита и изговара акценте. • Одређује и препознаје квантитативне и квалитативне разлике акцената, односно даје примере у којима су заступљени различити акценти. • Препознаје акценатске дужине у примерима речи. • Правилно изговара постакценатске дужине уз одговарајуће акценте. • Разликује фонолошко-дистинктивну вредност акцента и опажа семантичке разлике које акценат уноси у значење речи.

МОРФОЛОГИЈА

- **Врсте именица и дефлекција**

(заједничке, властите, збирне, градивне, мисаоне и глаголске именице, падежи српског језика).

- **Врсте придева и дефлекција**

(описни, градивни, присвојни, месни, временски придеви, падежи српског језика).

- **Врсте заменица и дефлекција**

(именичке и придевске заменице, падежи српског језика).

- **Предлошко-падежне конструкције**

(предлози, употреба предлога у п-п конструкцијама, п-п конструкције у реченици).

- **Глаголска времена и глаголски начин**

[садашње време (презент), прошло време (перфекат), будуће време (футур I) и заповедни начин (императив)]

- Препознаје поменљиве и непроменљиве врсте речи и издваја именице.
- Описује особине именица на основу којих препознајемо именице као врсту речи (граматичке категорије код именица)
- Набраја и даје примере различитих врста именица.
- Објашњава појам о дефлекцији/падежу (шта је падеж, чему служи са синтаксичког становишта...).
- Именује падеже у српском језику и даје пример декилинираних речи.
- Разликује основу именице од наставка за падеж.
- Користи правилно падежне наставке приликом усменог и писаног изражавања.
- Препознаје поменљиве и непроменљиве врсте речи и издваја придеве (додатно разликује придеве од прилога).
- Описује особине придева на основу којих препознајемо придеве као врсту речи (граматичке категорије код придева)
- Набраја и даје примере различитих врста придева.
- Објашњава појам о дефлекцији/падежу (шта је падеж, чему служи са синтаксичког становишта...).
- Именује падеже у српском језику и даје пример декилинираних речи.
- Разликује основу придева од наставка за падеж.
- Користи правилно падежне наставке приликом усменог и писаног изражавања.
- Препознаје поменљиве и непроменљиве врсте речи и издваја заменице.
- Описује особине заменица на основу којих препознајемо заменице као врсту речи (граматичке категорије код заменица)
- Набраја и даје примере различитих врста заменица (даља подела именичких и придевских заменица).
- Разликује картке и дуге облике заменица.
- Објашњава појам о дефлекцији/падежу (шта је падеж, чему служи са синтаксичког становишта...).
- Именује падеже у српском језику и даје пример декилинираних речи.

- Разликује падежне облике заменица и основу неких врста заменица од наставка за падеж.
- Користи правилно падежне наставке приликом усменог и писаног изражавања.
- Препознаје предлоге као врсту речи.
- Објашњава карактеристике и чланове једне предлошко-падежне конструкције).
- Препознаје предлошко-падежне конструкције.
- Правилно користи предлоге у предлошко-падежним конструкцијама у усменом и писаном изражавању.
- Разликује глаголе према значењу.
- Разликује граматичке категорије глагола: време, број, лице и вид.
- Правилно гради и препознаје свршене и несвршене глаголе.
- Идентификује глаголску основу и наставке.
- Разликује просте и сложене глаголске облике.
- Мења глаголе у садашњем, прошлом и будућем времену.
- Даје примере глаголски облика презента, перфекта и футура I.
- Мења и користи глаголске облике глагола ЈЕСАМ и БИТИ у перфекту, презенту и футуру I.
- Описује карактеристике глаголског начина у односу на појам о глаголском времену.
- Препознаје императив као глаголски начин у примерима (предикат у императиву).
- Објашњава начин грађења императива у српском стандардном језику.
- Правилно гради и користи императив у усменом и писаном изражавању.

СИНТАКСА

- **Реченични чланови**

(субјекат, предикат, прилошка одредба).

- **Именски предикат**

(појам о именском предикату и карактеристике).

- **Појам о сложеној реченици**

(сложена реченица и њени делови)

- Препознаје просте и просте проширене реченице.
- Издваја субјекат и предикат у простој и простој проширеној реченици.
- Гради просте и просте проширене реченице уз правилан ред речи.
- Описује карактеристике субјекта (номинатив и вокатив у синтаксичкој функцији субјекта и логички субјекат).
- Описује карактеристике предиката (глаголска времена и начини у синтаксичкој функцији предиката).
- Препознаје прилошке одребе за место, време, начин, меру и количину итд. у реченицама.
- Правилно користи прилошке одребе у усменом и писаном изражавању и реченице проширује прилошким одредбама.
- Препознаје предикат у реченици.
- Препознаје именски предикат у реченици у односу на глаголски.
- Описује саставне делове именског предиката (помоћни глаголи и именице и придеви у функцији именског дела предиката).
- Даје примере именица и придева као део именског предиката.
- Препознаје и објашњава структуру сложене реченице.
- Прави разлику међу простом, простом проширеном и сложеном реченицом.
- Примењује правила слагања делова реченица приликом грађења сложене реченице.
- Проширује просте реченице и везује их како би направио/направила сложену реченицу у усменом и писаном изражавању.

ЛЕКСИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- **Преносно значење речи**

(основно и преносно значење речи, улога речи у изразима).

- **Пароними**

(синоними, антоними и појам о паронимима).

- **Творба речи**

(просте, изведене, сложене речи, суфикс, префикс, инфикс, састављено писање сложеница и полусложеница)

- Објашњава шта је преносно значење речи.
- Препознаје речи са преносним значењем у различитим примерима.
- Даје примере речи и објашњава њихово основно и преносно значење.
- Набраја карактеристике паронима као речи сличног изговора или писања, али различитог значења.
- Препознаје парониме у реченици и тексту.
- Разликује парониме од синонима и антонима.
- Даје примере синонима, антонима и паронима у различитим контекстима.
- Правилно користи парониме у усменом и писаном изражавању.
- Препознаје речи према подели на просте, изведене и сложене.
- Разликује просте, изведене и сложене речи.
- Разликује суфиксе и префиксе од корена речи и творбене основе.
- Гради и правилно употребљава просте, изведене и сложене речи.
- Препознаје примере сложених речи.
- Гради сложенице са спојним вокалом и пише их састављено.
- Препознаје примере полусложеница.
- Гради полусложенице и правилно их пише употребом цртице.

ПРАВОПИС

- **Скраћенице**

(писање и употреба скраћеница, скраћивање речи, скраћенице за ословљавање, скраћенице мера и мерних јединица).

- **Употреба зареза**

(писање зареза у реченици, зарез уз вокатив).

- Чита и препознаје скраћенице у складу са српском стандарднојезичком нормом.
- Препознаје скраћене речи, скраћенице за ословљавање и скраћенице мера и мерних јединица.
- Правилно користи скраћенице у писаном изражавању у складу са српском стандарднојезичком нормом.
- Обновља стечено знање и објашњава употребу зареза у набрајању и сл.
- Препознаје облике вокатива у реченици и правилно пише зарез после вокативних облика.
- Препознаје грешке у писању зареза у складу са српском стандарднојезичком нормом.

УПОТРЕБА ЈЕЗИКА

- Читање са разумевањем
 - Слушање са разумевањем
 - Писање текстова уз коришћење података
- Одговара на питања у вези са подацима који су приказани у виду табела и графика.
 - Одговара на питања у вези са подацима који су приказани на мапи.
 - Одговара на питања у вези са садржајима прочитаног текста из стручне књиге, енциклопедије, извештаје.
 - Одговара на питања у вези са аудио-текстом.
 - Резимира у једној-две реченице (у писаном или усменом облику) аудио-текст или прочитани текст од неколико реченица.
 - Исказује став (у писаном облику) о теми у прочитаном тексту и аргументује наводима из текста.
 - Издваја податке прочитаног стручног текста у вези са датом темом.
 - Пише некњижени текст у коме користи податке из различитих извора (стручне књиге, уџбеници, новине, часописи, речници, енциклопедије).
 - Правилно наводи све изворе података које користи приликом писања текстова.

Примери активности:

(Примери углавном треба да обједињавају више од једног стандарда оцењивања у вези са истим садржајем, који могу да се реализују на више часова. Дати примери могу послужити као модел осмишљавања нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени)

- Ученици су подељени у групама и добијају илустрације са различитим средствима за комуникацију, нпр: телевизор, телефон, рачунар, а затим добијају задатак да размисле о томе какве поруке могу пренети уз помоћ понуђеног средства са илустрације. Свака група укратко презентује пред осталим групама ученика. Затим дискутују о следећим питањима: Како се назива процес у коме се размењују поруке/информације? Шта сте користили као средство за преношење те поруке? Да ли сте користили речи? Да ли сте користили гестове и мимике? Како се назива особа која шаље поруку, а како се назива особа која прима поруку? Ученици у групама путем технике Грозд предавања представљају основне елементе комуникације.
- Ученици раде у паровима. Гледају фотографије на којима се налазе различити примери знакова које свакодневно користимо (жуто лишће, голуб са маслиновом гранчицом у кљуноу, школско звоно, аутомобил украшен цвећем, отисак стопала у песку на плажи, семафор). Испод сваке фотографије, ученици треба да напишу каква је порука коју та фотографија упућује и на који начин се она шаље до примаоца. Разговара се о томе шта је знак и која је његова улога и који од знакова могу да се упуте с неком намером, а који не. Затим ученици у паровима смештају примере знакова у табелу на табли која је подељена у две колоне: сигнали и симболи. Неколико парова презентује коначни исход задатка према попуњеној табели пред осталима у разреду. На крају се подаци из табеле проширују и другим примерима.
- Ученицима путем слика, снимака и инсерата представљају се различите врсте комуникације. Ученици треба да сами уоче врсте комуникације и путем дискусије да их објасне. Затим се деле у две групе. Свака група сама осмишљава и представља по један пример неке врсте комуникације сликом или речима. Остале групе слушају излагање и допуњују га сопственим примерима.
- Ученици се подстичу да изговарају самогласнике и сугласнике и да описују кретање ваздушне струје приликом њиховог формирања. Затим наставник/наставница поставља усмерена питања, помоћу којих ће ученици закључити да се при изговору самогласника ваздух од плућа до усне дупље слободно креће и да нема препрека гласних жица, те се самогласници слушају чисто. Иста питања постављају се и у односу на сугласнике и закључује се да овога пута ваздух не пролази без препрека, те се општи закључак записује на табли.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија неколико примера речи које садрже глас *p* у позицији самогласника (слоготворно) и у позицији сугласника. Радне групе имају задатак да поделе речи на слоге и да одреде слоготворно *p* у примерима.
- Ученицима се представља подела гласова према звучности на примерима по избору наставника/наставнице. Наставник/наставница подстиче ученике да изговарају гласове из примера речи и да коментаришу разлике у артикулацији тих гласова. На тај начин ученици су упућени на главни закључак – најзвучнији су самогласници, затим сонанти, а на крају сугласници.
- Ученици добијају картице са гласовима. Наставник на табли поставља приказ/табелу парова звучних и беззвучних сугласника. Даје задатак ученицима да их читају у пару као што су приказани у табели, а ученик изговара сугласнике са картица. Ово се понавља неколико пута.

Након тога ученици добијају табелу са звучним и беззвучним паровима сугласника у којој недостаје по један члан сваког пара, а ученици имају задатак да допуне табелу недостајућим гласовима, те на крају сви заједнички проверавају тачност урађеног задатка.

- Ученици гледају на табли примере и дискутују о начину изговора датих примера, односно како је лакши изговори истих у односу на гласове које садрже примери речи: тежак – тешка, близак – блиска, гост – гозба, чест – чешћи, глуп-глупљи... Ученици закључују да се гласови прилагођавају лакшем изговору и да настаје гласовна промена једначење сугласника по звучности и једначење сугласника по месту творбе. Затим разговарају о правилно и погрешно написаним речима и разликама приликом изговора истих, а онда записују и додатне примере.
- Ученици треба да размисле о томе на који начин наглашавају речи, шта сматрају нестандартним/неправилним акцентовањем, те у којим случајевима имају дилему у вези са стандарднојезичким акцентовањем. Након тога, наставник пушта ученицима снимак глумачког казивања ауторске песме на српском стандардном језику. Затим, ученици говоре о ономе што је на њих током слушања уметничког казивања стихова оставило најснажнији утисак и зашто. Наставник их подстиче да обрате пажњу на паузе, дужине и наглашавање појединих речи. Разговарају о професијама у којима је стандарднојезичко акцентовање посебно важно. С тим у вези наставни садржај о акцентовању се може повезати са садржајима из подручја Медијске културе и може се на часу разговарати о акцентовању новинара, водитеља и других радио и телевизијских личности, те износити различите закључке о томе.
- Наставник задаје и следећи задатак: Изговори речи СУНЦЕ, ПЕСМА, ЉУБАВ, СЛОБОДА. Подвуци акцентоване вокале. Одреди који су вокали дуги, а који кратки. Запази где је интонација силазна, а где узлазна. Користећи као примере наведене речи, наставник ученицима илуструје како звуче акценти српског стандардног језика и нарочито истиче њихову дужину и интонацију. Затим на табли записује правила за акцентовање, дајући примере за сваки од четири стандардна акцента. Наставник подсећа ученике да постоје и неакцентоване речи – клитике. Као пример, даје реченицу: И го / и бос / и још му / зима! На крају, заједно са ученицима издваја акценатске целине и појашњава разлику између проклитика и енклитика, што се може даље повезати са наставним садржајем о заменицама из овог подручја.
- Додатни задатак може бити гледање српског филма са посебним праћењем визуелних и одговарајућих акустичких ефеката.
- Ученици раде у паровима, тако што добијају текст, читају га и из њега извлаче десет речи по свом избору. Те речи деле на слогово. Иговарају и бележе који је од тих слогова наглашен/акцентована, а који има дужине (уколико постоје) и разговарају о томе да ли се акцентовани слог мења уколико реч добије неки наставак или неки други облик. Закључци о карактеристикама слогова и акцената дају сами, уз смернице које добијају од наставника/наставнице.
- Ученици слушају снимак у коме је говорник једном неправилно, а затим правилно акцентовано речи. Ученици дискутују о разликама једног и другог примера. Затим, поново слушају и анализирају. Наставник објашњава да постоји правилно и неправилно акцентовање и захтева да ученици издвоје онај пример који сматарају правилно акцентованим. На крају, наставник презентује правила акцентовања у српском језику и објашњава особености четири акцената (њихов квалитет и квантитет), као и акценатске дужине.
- Ученици бирају текст (било ког стила), читају га пред осталима у разреду уз поштовање акценатских правила којима су се на претходним часовима упознали. Остали имају задатак да слушају ученика који чита наглас и да бележе могуће грешке у изговору и интонацији, а затим да сви заједно дискутују о томе.
- Ученици седе у групе. Свака груп адобија наставни листић на коме се налазе различити задаци: урадити попис свих предмета у учионици, набројати имена предмета који се користе када се припрем ахрана или неки други слични текст у коме има велики број именица из неке

конкретне области. Затим ученици израђују табелу у којој пишу које су именице: заједничке, властите, конкретне или апстрактне, збирне или градивне и сл. Задатак је да ученици траже и сврставају именице према ономе што је за њих заједничко, односно да проналазе сличности и разлике међу врстама именица. Закључке презентује свака група понасоб пред осталима у разреду.

- Ученици су подељени у парове. Добијају наставне листиће са две табеле. Међусобно ишчитавају по пет заједничких именица и уписују их у табелу, у којој треба да истим именицама одреде род, број и сл. Неколико ученика читају примере пред осталима.
- Ученици су подељени у парове и добијају наставни листић на коме је написан текст, примера ради: *Влада је седео поред ватре на плажи где је била нека прослава. Одједном је приметио да је Маријина наруквица у жару. О, како може да је одатле извади? Узео је један штапић и успео је да је безбедно пренесе на суви песак. Али када је хтео да је узме, наруквица је била врелија од жара. Махиално ју је бацио и она је пала на песку.* На овом наставном листићу, удебљаним словима обележане су речи песак и жар. Ученици треба да пронађу све облике ових речи, и да одреде њихов род, број и падеж. О примерима као што су у *жару, на суви песак* и сл. ученици треба да закључе да је реч о предлошко-падежним конструкцијама у којима саставни елементи јесу предлог, именице и неке друге врсте речи (као на пример придеви). На оваквом примеру текста, може се увежбавати и одређивање врсте код именица, као и колебање у роду, на примеру текста у коме би се јављала реч бол (која у српском језику може бити и мушког и женског рода).
- Ученици добијају текст у коме има много именица. Наставник задаје ученицима да испишу све именице у својим свескама. На табли се пишу примери падежних облика ових именица (номинатив, акузатив и локатив), а ученици проучавају облике и доносе закључке.
- Ученици раде у паровима. Извлаче неколико картица на којима су исписане именице. Задатак је да један ученик који извуче картицу, прочита именицу на њој другом ученику. Овај треба да ту именицу запише у свесци, да одреди врсту, род и број исте и да је промени у облике номинатива, акузатива, вокатива и локатива. Затим ученици мењају улоге и све тако до краја. Најбољи одговори се записују на табли.
- Ученици бирају реч коју ће мењати по падежима (номинатив, акузатив и локатив у овом разреду) у једнини и множини. Потом бирају и скуп речи који ће мењати по падежима (номинатив, акузатив и локатив у овом разреду). На крају, у одабраном краћем тексту подвлаче речи у номинативу, акузативу и локативу и одређују у ком су падежном облику. Веома је важно да ученици почну да разликују падежне облике и да почну да схватају синтаксичке функције падежа које свакодневно користе у комуникацији на српском језику. Овакве вежбе се могу дати за све морфолошке садржаје овог подручја (именице, придеви, заменице), али и да се повежу са наставним садржајем о предлошко-падежним конструкцијама, такође из овог подручја.
- Ученици учествују у игри „Погоди предмет и опиши га”. Сваки ученик треба да замисли неки предмет који се налази у учионици. Затим на папиру треба да испише три придева који објашњавају тај замишљени предмет (на пример: ако је ученик замислио реч врата, могао би написати следеће придеве – дрвена, бела, велика). Затим ученици размењују листове и свако треба да на основу написаних придева погоди реч коју је његов саученик замислио. Пар који је разменио листове са придевима добија бод онда када обоје ученика погоде реч и кажу све граматичке категорије придева који су употребљени да би се описао замишљени предмет.
- Ученици подељени у групама добијају текстове у којима треба да подвуку именице и да одреде граматичке категорије рода, броја и падежа. Затим за сваку од именица пише се по неколико придева и саставља се реченица. Када заврше активности, групе дају своје коментаре и закључке у односу повезаности падежних облика и осталих граматичких категорија између придева и именица у оквиру синтагми и предлошко-падежних конструкција.

- Ученици добијају илустрације као мотивација да израде опис ствари које ће одабрати на основу понуђене илустрације. Сваки ученик затим даје образложење о значењу описних придева које је користио/користила.
- Ученици добијају кратки текст са неким садржајем који је у вези и са другим наставним предметима. Налазе све именице у тексту, а затим за те именице осмишљају одговарајуће придеве са којима ће образовати смисловно и граматички исправне синтагме.
- Ученици раде у групама. Пред сваком групом постављају се по три предмета које имају неку заједничку особину. У оквирима своје радне групе ученици треба да одреде која је та заједничка особина за сва три предмета и код које год њих је она мање, а код којег више заступљена, с тим што ће користити компаративне и суперлативне облике придева (нпр. Предмет 1 је већи од Предмета 2, Предмет 3 је највећи, а Предмет 2 је најмањи.) Затим употребљене придеве, ученици стављају и у друге реченице и све реченице наставник/наставница записује на табли. Заједно анализирају и закључују карактеристике категорије поређења код придева.
- Ученици стоје у круг и једни другима додају лоптицу. Онај који има код себе лоптицу у датом тренутку треба да каже једну именицу и баца лоптицу другом ученику. Онај ко следећи добије лоптицу изговара један придев и баца лоптицу следећем. Следећи мора да тај придев степеније. Поступак се на овај начин понавља све док траје игра. (У вези са наставним садржајем *Придеви*, компарација придева може се увежбавати и на лирској народној песми „Риба и девојка”. Ученици треба да подвуку све придеве у стиховима ове песме, а затим да препознају компаративе датих придева. Касније, треба да напишу облике суперлатива.)
- Наставник представља основне облике личних заменица: једнина – ЈА; ТИ; ОН, ОНА, ОНО и множина – МИ; ВИ; ОНИ, ОНЕ, ОНА. Ученици добијају текст у коме су употребљене све личне заменице. Имају задата да их у тексту пронађу и подвуку, а затим да одреде њихове категорије. Након што ишчитају текст и одреде које су речи личне заменице, путем дискусије изводе закључке о томе када се користе основни облици личних заменица: прво лице је оно које говори; друго лице је оно коме се говори; треће лице је оно о коме се говори итд. Ученици тако подељени у групама осмишљавају реченице у којима правилно користе све личне заменице.
- Ученици раде подељени у групама. Добијају текст у коме се налазе показне заменице. Имају два задатка: да пронађу све показне заменице и да одреде њихов род и број, а затим да пронађу именице и да их допуне показним заменицама (нпр. Писмо однеси момку са црвеном јакном донеси ми црвену јакну – Ово писмо однеси оном момку са црвеном јакном и донеси ми ту црвену јакну). Затим заједно дискутују о разлици. Онда дискутују о разлици између личних и показних заменица. Свака група записује по два нова примера.
- У вези са наставним садржајем *Заменице*, наставник задаје ученицима школски задатак у којем они, организовани за рад у паровима, у школским свескаматреба да напишу промену личних заменица ВИ (друго лице множине) и ОНИ, ОНЕ, ОНА (треће лице множине, сва три рода). На крају, урађени задатак заједно проверавају. Такође и диктат јесте садржај намењен увежбавању писања заменице Ви у учтивом обраћању, а који се може повезати са наставним садржајем Диктат са променама из овог подручја.
- У одломку из путописа „Писма из Норвешке” Исидоре Секулић ученици најпре уочавају именичке заменице. Потом наставник подсећа ученике на то да су именицесамосталне речи, а придеви несамосталне. Ученици поступно треба да дођу до закључка да суименичке заменице самосталне речи, а да су придевске заменице несамосталне речи (односно замењују придеве и ближе одређују именице).
- Наставник најпре, на основу неког одломка или краћег текста, обрађује присвојне заменице (као и присвојну заменицу за свако лице *свој*). Ученици у тексту проналазе присвојне заменице, проучавају паралелно дате потребне/огледне табеле, упоређују примере, описују их и изводе одговарајуће закључке. Даље, на исти се начин обрађују и показне заменице итд. Напомена: На овом нивоу учења највише пажње

треба посветити присвојним и показним заменицама, док се остале врсте придевских заменица могу детаљније обрађивати у вишим разредима.

- Ученици су подељени у паровима и помоћу технике Минут посла имају задатак да напишу у својим свескама по пет глагола, а да затим истима саставе по пет реченица. У примерима најпре одређују шта означава глагол: радњу или стање. На истим примерима глагола, ученици затим одређују лице, број и време. Одрађено презентују и записују примере на табли. Затим ученици добијају наставни листић са табелом у две колоне где треба да испишу глаголе из табеле и да их распореде по колонама на основу захтева: у првој колони да се напишу глаголи који означавају радњу која се и даље одвија, а у другој оне који означавају радњу која је завршена и на тај начин да увежбавају категорију глаголског вида. Сви одговори се заједнички проверавају.
- Ученици имају задатак да пронађу глаголе у датом тексту, може то бити песма или неколико реченица. Након што ће издвојити све глаголе, одређују основни облик (инфинитив) глагола и његов вид (свршени или несвршени). Затим проверавају на интеренту или у речнику да ли су тачно одредили и дефинисали глаголе, а затим испишу и видски парњак сваког од датих глагола.
- Ученици раде у паровима. Добијају наставни листић на којем је записано пет несвршених глагола. Задатак је да напишу видске парњаке (свршене глаголе) тих глагола додавањем префикса (нпр. градити – изградити, писати – написати). Затим за пет свршених глагола треба да нађу несвршене парњаке и то додавањем инфикса или променом облика (нпр. казати – казивати, препричати – препричавати, седети – седати, доћи – долазити). Све што ураде презенту пред осталима у разреду. На крају добијају и примере глагола: доручковати, ручати, вечерати, информисати итд. помоћу којих сазнају да постоје и двовидски глаголи чији се вид (свршеност или несвршеност) одређује контекстом реченице.
- Ученици се деле у групама. Свака група добија делиће помоћу којих треба саставити пет глагола. Делови које добијају су: основа, инфинитивни наставак и проширење инфиском или предстак. Задатак је да ученици саставе глаголе и прочитају их, а да затим свако од њих напише реченицу у којој ће их употребити. Затим сви заједно читају и реченице пред осталима у разреду.
- Ученици раде у мањим групама (по четворо). Свака група добија исти текст. Задатак је да пронађу глаголе и да одреде како гласе њихови инфинитиви. Група која ће прва завршити задатак јесте и победник.
- Ученици користе реченице из претходне активности и имају задатак да упореде глаголске облике. Требало би да закључе да је презент прости глаголски облик, перфекат сложени глаголски облик, а футур I да може бити и прости и сложени.
- Ученицираде у групама. Свака група добија наставни листић са примерима глаголских облика у презенту, перфекту и футуру I. На наставном листићу налазисе табела са три колоне на почетку којих је записано глаголско време. Групе имају задатак да у колоне додају све глаголе у својим облицима сва три поменути глаголска времена. На крају проверава се одрађено пред целим разредом.
- Ученици се деле у мање групе. Свака група добија коверат са три реченице које су састављене глаголским облицима у презенту, перфекту и футуру I. Ученици треба да наведу значења глаголског облика и да одговоре на захтеве. Овим вежбама повезују се и садржаји о реченичним члановима, којима ученици проналазе предикате у датим реченицама.
- Ученици играју игру Јасам – тиси: извлаче сличице на којима су илустрације инсеката, животиња и предмета... Део њих се понавља. Сви стоје у круг и почиње се тиме што наставник/наставница драматизује поједну илустрацију. Нпр. Лептир каже: „ја сам лептир”, а ако има

неко које сте лептир и који се налази близу наставника/наставнице иступа један корак из круга и наставник/наставница каже: „ти си лептир”, а ако је удаљен од наставника/наставнице, он да каже: „он/она је лептир”. Ако је више ученика тај инсект и поново у зависности од положаја и удаљености, наставник/наставница каже: „ми смо лептири, а и ви сте лептири” односно „они/оне су лептири”. Сваком променом сличичена настављасе исто. Ученици треба да уведу личне заменице и облике помоћног глагола *јесам* у презенту. Игра се понавља, тако што се овога пута ученицима говори да су сањали како су било оно што је на сличицама, па ће се у тој фази игре користити реченице: „ја сам сањао да сам био лептир” и тако добијамо облике помоћног глагола *бити* у перфекту.

- Ученици добијају илустрације на основу којих ће писати реченице у којима ће употребити глаголе *јесам* и *бити* у презенту, перфекту и футуру I. Наставник/наставница наглашава да користе различито лице и број у реченицама.

- Наставник од ученика захтева да размисле о томе на који би начин могли да објасне значење следећих примера:

УСТАНИ! – заповест,

ЧЕКАЈ ме. – жеља,

Молим те, ДОДАЈ ми књигу. – молба,

ПОНОВИ то још једном! – претња,

БУДИ пажљив на часу. – савет.

Ученици закључују да је императив или заповедни начин облик за означавање заповести, жеље, молбе, претње, савета, тј. да се њиме износи став говорног лица о томе да ли ће се радња извршити или не, те закључују да императив није глаголско време већ глаголски начин.

- Наставник даје ученицима текст у коме постојеће празнине треба попунити одговарајућим предлозима како би се формирале предлошко-падежне конструкције у акузативу и локативу. Овим вежбама повезује се неколико садржаја из овог подручја (појам о деклинацији, именице, придеви, заменице, предлошко-падежне конструкције и основни реченични чланови). Може послужити усвајању новог градива, али и увежбавању већ познатог градива из овог и претходних разреда.

- Наставник чита ученицима кратак текст и поставља им следеће захтеве: Запази да ли у свакој од реченица постоје додатне информације о радњи изреченој предикатом. Шта нам казују те додатне информације? Која је њихова функција у реченици? Како се могу исказати прилошке одредбе? Због чега за њих кажемо да су зависни реченични чланови, а због чега необавезни (факултативни)? Затим, наставник помоћу креда у боји (маркерима у боји) црта на табли табелу у коју ученици уписују примере из текста који представљају прилошке одредбе за време, место, начин, узрок и количину. Ученици се подстичу да препознају како се у служби прилошке одредбе може јавити прилог, именица у зависном падежу или предлошко-падежна конструкција, чиме се поново повезује више наставних садржаја из овог подручја.

- Ученици играју игру са тениском лоптицом. Онај који има лоптицу изговара реченицу у садашњем времену, баца лоптицу другом и тај ученик који је ухвати треба да исту реченицу трансформише у предикатску реченицу са глаголским обликом у будућем времену, а следећи у прошлом. Ученици записују реченице у својим свескама и састављају краћи текст са реченицама.

- Ученици добијају папри на коме је написана реченица. Маказама секу реченицу тако што ће свака реч бити посебни део, посебна јединица. Од ученика се захтева да правилно поново споји делове тако што ће саставити реченицу која представља једну целину, мисао. Ученици читају и записују реченице на табли и истичи њене основне чланове, као и њихову повезаност.

- Ученици су подељени у четири групе и свака група извлачи по један лист са задатком из неке кутије или врећице. На листовима је написано следеће: испричај, пожели, питај, нареди. У зависности од речи коју су извукли, радна група треба да састави по три реченице путем којих ће илустровати став говорника на основу инструкције (Нпр. Испричај – Јуче сам био у Битољу. Пожели – Хоћу сладолед. Питај – Куда си пошао? Нареди – Купи ми чоколаду!). Читају се реченице и дискутује се о томе шта се њима исказује, шта оне означавају и каквом се интонацијом изговарају. Ово се може повезати и са садржајем императива овог подручја.
- Ученици имају задатак да израде постер помоћу неке онлајн апликације која је доступна онлајн и на којем ће главна вест бити престављена исказном, упитном и узвичном/заповедном реченицом. Затим сви заједно лекторишу реченице у односу правописних правила, нарочито интерпункције.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија кратак текст у коме су означене просте реченице. Задатак је да исте реченице анализирају: од којих су делова састављене? какве нам информације дају? која је њихова функција?
- Ученици се деле у парове. Сваки пар добија картице на којима су записане различите врсте речи. Треба да одаберу адекватне како би саставили реченице. У наставку треба да склоне ону картицу на којој се налази предикат. Отвара се дискусија о томе да ли може да реченица нема предикат?
- Ученици су подељени у паровима. Сваки пар израђује своју табелу са именицама, заменицама, придевима и глаголима. Затим написане речи користе за састављање простих реченица. У реченицама подвлаче ко врши радњу и која реч представља ту радњу. Неколико реченица пише се на табли и одређује се појам о субјекту и предикату. Исто се ради и са простим проширеним реченицама у којима се додатно траже прилошке одредбе као реченични чланови.
- Ученици се деле у пет група (свака се од њих именује по броју). У оквирима сваке групе игра се пантомима „Погодиштарадим”. Ученик предгрупом чини неке покрете, а остали ученици треба да погоде која јеторадња и да затим састави реченицу са тим глаголом. Накрају треба да закључе који су предикати и свењегове карактеристике (да он може бити прост или сложен и да постоји и именски предикат). Разматрасе и објашњава даље појам о именском предикату.
 - Наставник захтева од ученика да објасне значење и разлике у значењу следећих паронима: хумористичан/хумористички, новинарски/новински, читак/читљив, зубаст/зубат и сл. Након изношења мишљења, ученици закључују које су разлике у значењима ових речи и какве их карактеристике, односно сличности повезују. Наставник заједно са ученицима дефинише парониме и подсећа ученике на сличне наставне садржаје из претходних разреда (синоними, антоними...). Ученици покушавају да наводе даље примере...
 - Наставник од ученика захтева да у одабраним текстовима подвуку све речи које имају исту творбену основу. Ученици, заједно с наставником, анализирају те речи и сврставају их у одговарајуће породице речи и деле их на просте, изведене и сложене речи. Ученици се даље деле у групе и смишљају што више речи које чине једну породицу речи; у њима подвлаче корен речи и излажу своје резултате. Овде треба подстицати језичку креативност код ученика и повезати више садржаја из овог подручја са наставним садржајем Творба речи.
 - Наставник на табли исписује једну просту реч (нпр: БРОД или МОРЕ или ГРАД или неку другу реч по сопственом избору), док ученици, радећи у паровима, треба да смисле најмање три изведене и три сложене речи за које је мотивна реч проста реч исписана на табли. Ученици се јављају са својим решењима, које наставник исписује на табли.

- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија наставни листић са текстом чији је садржај богат једнозначним и вишезначним речима. Ученици треба да издвоје оне речи које имају само једно значење и да наведу оне речи које имају више значења. Ученици настављају да раде у групама тако што овога пута треба да препознају оне речи које имају и преносна значења и да преформулишу реченице тако што ће преносна значења заменити директним, односно речима које немају преносна значења. Групе читају наглас нове реченице и сви заједно дискутују о томе како се користе речи са преносним значењем. На крају наставник презентује сличне реченице и подстиче ученице да тумаче преносна значења речи у њима.
- Ученици раде самостално тако што помоћу технике Пица треба да запишу на четвтинама синонимна значења (синониме) једне речи (нпр. лепа – дивна, привлачна, заносна, красна). У наставку активности у табели пишу супротно значење претходно задатим речима (нпр. ружна). Састављају нове реченице са овим синонимима и антонимима. Исто раде и са примерима хомонима (нпр. Данас је петак/Марко је прошле године био петак).
- Ученици раде самостално, тако што добијају текст у коме недостају интерпункцијски знаци: тачка, запета, упитник, две тачке, три тачке, узвичник, апостроф, наводници. Треба да све знаке интерпункције ставе на одговарајуће место. На крају добијају радни листић са тачно употребљеним знацима и сваки ученик понаособ проверава тачност одрађеног задатка.
- Ученици пишу диктат са променама, а приликом провере води се рачуна и о правописним правилима о интерпункцији и преношењу речи на крају реда. Тачност се проверава у пару.
- Ученици слушају како наставник чита текст о женама у различитим професијама и након тога добијају питања на основу прочитаног текста. Закључује се да жене могу бити успешне у различитим професијама.
- Ученици путем усмерене дискусије причају о професијама и о томе да ли се оне могу поделити на мушке и женске. Затим добијају текст у коме се говори о утицајним женама из историје. У писаном облику сваки ученик треба да испише свој лични став у вези са овом темом. Ставови треба да буду аргументовани и у вези са прочитаним текстом (могу се наводити цитати). На крају свако чита свој текст и дискутује се на часу о томе да нема поделе професија на мушке и женске и да успех у некој професији зависи од образовања, стручности, посвећености итд.

Подручје: КЊИЖЕВНОСТ И ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ(VI)

Укупно часова: 54

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објасни поделу књижевности према форми и унутрашњим елементима књижевних текстова;
2. разликује и анализира ауторске текстове и текстове народног стваралаштва;
3. анализира структуру лирских песама и да препознаје стилска изражајна средства у песмама (рима, ономотопеја, епитет, компарација и персонификација);
4. разликује различите врсте прозних текстова (мит, бајка, приповетка, роман) и да их анализира према карактеристичним елементима;
5. препричава текстове, прича о догађајима (усмено и писано) поштујући редослед догађаја;
6. пише текст о датој теми или о теми по избору, поштујући правила композиције текста и правописну норму.

Ученик/ученицаће:

1. развијати свесност о потреби за читањем књижевних дела;
2. градити мишљење и заузимати став о темама из књижевних дела;
3. креативно размишљати.

Садржаји (и појмови)	Стандардиоцењивања
<p>Подела књижевности</p> <p>према унутрашњим својствима: лирика, епика, драма; према облику: проза и поезија; према ауторству: ауторска (уметничка) књижевност и народна књижевност.</p> <p>Појмови: књижевност, текст, књижевни језик, лирика, епика, драма, поезија, проза, ауторска (уметничка) књижевност, народна књижевност.</p>	<ul style="list-style-type: none">• објашњава значење појма књижевности.• објашњава поделу књижевности путем одговарајућих примера.• наводи основне одлике књижевних родова, користећи примере.• разликује поезију и прозу.• објашњава у каквом све облику могу бити написани књижевни текстови сваког књижевног рода.• одређује где припада један књижевни текст према унутрашњим карактеристикама и према облику.• објашњава критеријум поделе на народну и ауторску/уметничку књижевност.
<p>Лирика</p> <ul style="list-style-type: none">• Структурне одлике поезије	<ul style="list-style-type: none">• прави разлику између аутора и лирског субјекта у датим лирским песмама.• прави разлику између везаног и слободног стиха у датим лирским песмама.• одређује врсту датих строфа према броју стихова.• анализира структуру дате лирске песме и одређује мотив песме.

<p>(стих, строфа, лирски субјекат, мотив, поетска слика, везани стих, слободни стих, моностих, дистих, терцина, катрен).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Анализа лирских песама према мотиву и стилском изражавању. • Пејзажна песма, родољубива песма, рима, ономапопеја, епитет, компарација, персонификација. 	<ul style="list-style-type: none"> • идентификује поетске слике у датој лирској песми и повезује их стиховима из песме. • наводи стилска изражајна средства (рима, ономапопеја, епитет, компарација, персонификација) и илуструје их примерима. • препознаје и именује стилска изражајна средства у лирским песамама.
<p>Епика у прози</p> <ul style="list-style-type: none"> • Структурни елементи прозног текста (приповедач, врсте приповедача, приповедање, тема, мотив, лик, догађај, време, простор). • Мит. • Бајка (народна и ауторска) (бајка, чаробни елементи: ликови, догађаји и предмети). • Реалистичне приче (реалистични елементи). • Приповетка. • Авантуристички/пустоловни роман. 	<ul style="list-style-type: none"> • прави разлику између приповедача и аутора/писца датог прозног дела. • прави разлику између приповедала у првом лицу (ја) и приповедача у трећем лицу (он, она, оно). • наводи елементе прозног текста. • описује карактеристике мита. • одређује карактеристике датог мита. • издваја кључне и непознате речи у датом миту и даје кратке напомене. • наводи примере митова. • објашњава елементе бајке (тема, ликови, догађаји, време, простор, чаробни елементи). • одређује структурне елементе у датој бајци. • издваја кључне и непознате речи у датој бајци и даје кратке напомене. • пореди митове и бајке према њиховим карактеристикама. • наводи примере наордних и ауторских бајки. • објашњава елементе реалистичне приче (тема из свакодневице, реалистични ликови, време и конкретан простор). • налази и наводи карактеристике у датој реалистичној причи. • наводи примере реалистичних прича. • објашњава разлику између реалистичних прича и бајки. • наводи одлике приповетке према којима се она разликује од других епских дела у прози. • налази и описује елементе дате приповетке (приповедач, ликови, догађаји, време, простор, садржај, тема). • издваја кључне и непознате речи у датој приповетки и даје кратке напомене.

	<ul style="list-style-type: none"> • наводи карактеристике авантуристичког романа по коме се он разликује од осталих прозних дела. • налази и описује елементе датог авантуристичког романа (приповедач, ликови, догађаји, време, простор, садржај, тема). • повезује проблематику датог књижевног текста са стварношћу путем навођења примера из свакодневног живота.
<p>Изражавање и стварање</p> <ul style="list-style-type: none"> • Причање и препричавање (приповетка, роман, филм, догађај). • Описивање (лик, предмет, појава, пејзаж, догађај). • Самостално писање текстова (композиција: увод, главни део, завршни део; креативно писање, дневник). 	<ul style="list-style-type: none"> • препричава садржај прочитане приповетке и романа (усмено и писано), поштујући редослед догађаја у тексту. • препричава садржај одгледаног филма (усмено или писано), поштујући редослед догађаја у филму. • прича о доживљеном и измишљеном догађају. • описује ликове, особе, предмете, појаве, пејзаже из реалног живота или илустрације/снимка. • користи описивање приликом самосталног састављања текста. • пише текст на датој теми и на теми по избору, поштујући композицију текста. • пише кратку причу коју је сам/сама осмислио/осмислила са јасно препознатљивим ликовима и догађајима. • прича о личном доживљају и описује осећања у вези са доживљајем у облику дневника. • поштује правописна правила приликом писања текста.
<p>Примери активности</p> <p><i>(Примери углавном треба да обједињавају више стандарда оцењивања у вези са истим садржајем, који могу да се реализују на више часова. Дати примери могу послужити као модел осмишљавања нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици раде индивидуално и добијају радне листиће са два текста. Један текст је из енциклопедије или из уџбеника географије (нпр. Научно објашњење о сунцу), а други је књижевни текст – песма (нпр. „Живело јутарње сунце” – Рафаел Алберти). Ученици читају оба текста и након тога почиње дискусија о језику и садржају прочитаног. Наставник исписује смернице за дискусију на табли: Како сте доживели текстове које смо читали? Која су ваша запажања? На каквом су језику написани текстови? Дали све употребљене речи на исти начин објашњавају представљене ствари у тексту? Дали говоре о истим стварима? Дали су оба текста под једнако прецизни? Какве информације да је први, а какве други текст? Како је оживљено сунце у песми? У ком од ова два текста је употребљен необичан 	

језик приликом описивања сунца? У ком од ова два текста до изражаја долази лепота речи? О ком тексту можемо закључити да припада књижевности? Након дискусије, на табли се пише закључак о појму књижевности.

- Ученици раде индивидуално. Путем презентације упознају се са поделом књижевности према облику, ауторству и унутрашњим својствима (роду) и њиховим основним одликама, наводећи притом одговарајуће примере. Подељени у групама, приказују поделу књижевности.
- Ученици добијају наставне листиће на којима се налазе песме, приповетке, драмски текстови. Готово сви наставни листићи су различити. Под текстовима налазе се празне линије где ће ученик написати оно што буде установио из наставног листића који је био добио: како је текст написан, у ком облику, шта нам говори/представља текст. У међувремену, наставник на табли припрема схематски приказ и кратко објашњење о родовима књижевности (лирика, епика и драма). Ученици на самолепљивом папирићу пишу наслов текста који су читали и смештају га у онај део схематског приказа где сматрају да припада њихов текст. Дискутује се о њиховом коначном избору/одговору, као и о разлозима таквог избора. Из дискусије произлазе закључци о одликама књижевних родова, који ће касније допунити схематски приказ.
- Ученици раде у групама. Свака група добија радни листић са два текста – један у стиху („Ала је леп овај свет” – Јован Јовановић Змај), а други у прози („Девојка цара надмудрила” – сакупио Вук Стефановић Караџић). Ученици читају, разгледају и пореде текстове. Да ли се ови текстови визуелно разликују? Који је од ова два текста ближи свакодневном (разговорном) језику? Који од ова два текста има већу ритмичност? Ученици из сваке групе записују на листићима шта је поезија, а шта проза. Групе међусобно размењују листиће (у круг), проверавају написано и допуњују уколико је претходна група пропустила нешто. У паровима израђују Венов дијаграм о књижевности писаној у стиху и књижевности писаној у прози.
- Ученици раде у групама. Свака група добија три картице. Групе имају задатак да истражују у уџбенику (или да истражују материјал који се налази у библиотеци у учионици) и да напишу наслове текстова и ауторе које пронађу. На картицама објашњавају у каквом облику могу бити написани књижевни текстови сваког књижевног рода. Свака од радних група презентује, дајући одговарајуће објашњење о изабраним текстовима. Проверава се тачност задатка путем коментарисања и од стране ученика и од стране наставника.
- Ученици раде у групама. Подељени су у три групе и свака група добија различите текстове. Прва група добија текст написан у поезији и прози, друга група добија народну песму и уметничку песму, а трећа група добија лирски, епски и драмски текст. Групе читају текстове и одређују где припада текст. Након тога презентују, дајући одговарајуће објашњење о томе где припада текст.
- Ученици са наставног листића читају народну песму и ауторску песму. Пореде дате песме и дискутују о њиховом ауторству, истичући анонимност насупрот конкретном ауторству.
- Ученици читају песму („Певам дању, певам ноћу” – Бранко Радичевић). Ученици дискутују у групама: Каква је песма према дужини? Да ли се може препричати? Да ли се у њој исказују осећања и расположење? Каква су то осећања? Ученици издвајају глаголе и заменице у песми. У ком су лицу глаголи у песми? Да ли, када су глаголи у првом лицу, то значи да аутор пише о себи и да је он лик из песме? Презентују одговоре и међусобно се допуњавају. Ученици закључују да лик из песме није песник, него „глас” који исказује осећања и мисли и да се он зове лирски субјекат. Индивидуално израђују мисаону мапу/скелетни приказ лирске песме.

- Ученици раде у пару или у групама. Добијају две песме. Једна песма (нпр. „Чуо сам” – Добрица Ерић) има везане стихове са римом, а друга (нпр. „Рођенданска песма” – Мирослав Мика Антић) нема римоване стихове (писана је у слободном стиху). Ученици добијају задатак да прочитају песме и да пронађу оне стихове где има риме и стихове где је нема. Те стихове записују у својим свескама и презентују. Након тога имају задатак да из уџбеника (или неког другог материјала који се налази у учионичној или школској библиотеци) и из других песама да пронађу један пример везаних стихова и један пример слободних стихова.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија наставни листић са различитим врстама строфа састављене од различитог броја стихова. Читају строфе и констатују да су неке састављене од једног, два, три, четири или више стихова. Наставник подстиче ученике да размисле о томе како се ове строфе зову. Почине се моностихом, дистихом, терцетом, катреном, па све до дечиме. Завршава се активношћу кроз игру: *Изброји, изговори тачно и победи* – такмичење међу ученицима ко ће најбрже и тачно да каже врсте строфа.
- Ученици путем технике Бурна идеја говоре о томе на шта их асоцира појам отаџбина који је записан на табли. На пример, отаџбина – родна земља, рођак, родни крај, Македонија/Србија, прошлост, богата историја, природне лепоте, народни хероји итд. Ученици читају песму „Домовина” Душана Васиљева. Анализира се песма: каква нам осећања песма представља? Како је опевана отаџбина? Која вам је поетска слика оставила највећи утисак? Зашто? Ученици износе своја мишљења и коментаре у односу на појам мотив, након чега наставник прича ученицима како се деле лирске песме према мотиву и заједно долазе до закључка шра је то родољубива песма. Издваја одлике родољубиве песме и заједно износе закључке.
- Ученици разгледају слике и пејзаже које су сами нацртали или је пак донео наставник. Читају песму „Пролеће” Алексе Шантића и раде у групама према техници Дневник са двојним записом да би објаснили основна обележја описних (пејзажних) песама, дајући притом примере одговарајућих навода. Групе презентују своје одговоре.
- Ученици самостално читају песму („Деца су украс света” – Љубивоје Ршумовић) која је богата поетским сликама. Након тога, ученици се деле у групе и свака група добија различиту строфу из песме. Групе треба да идентификују поетске слике и да опишу, а након тога да анализирају шта се све њима исказује. Групе презентују своје одговоре и допуњавају се, а потом записују поетске слике из целе песме у виду кратких исказа.
- Ученици су поређани у две колоне. Игра се игра у паровима. Један ученик подражава звук, шум или глас, а други ученик треба погодити која је то животиња, предмет или појава која производи такав звук, шум или глас. Након тога чита песму „На липару” Ђуре Јакшића. Разговарају о песми, одређује се мотив, стих, строфа, порука, а након тога издвајају се речи које представљају оноματοпеју. Ученици добијају задатак да стварају речи у вези са оноματοпејом (нпр. зу-зу: зујити/зујање итд.)
- Неколико ученика казују именице које им падну на памет и записују их на табли. Након тога, подељени у групама треба да именицама додају неке придеве који ће украсити те именице, по могућности да се дода и више од једног придева уз именице. Наставник истиче да у књижевним делима придеви имају функцију да украшавају, улепшавају речи, да допринесу сликовитости речи и да речима дају нова значења, односно колико је придев необичније везан за неку именицу и колико више одступа од уобичајеног значења, толико је

тај епитет успешнији. Чита се песма „Јутро изнад нас” – Коста Рацин. Ученици подељени у групама налазе оне речи које дају нова и необична значења именицама и представљају их, а затим откривају појам епитет.

- Ученици раде самостално. Добијају песму у којој има компарација, а свако *као* је у тој песми истакнуто. Дискутује се о изразима који су себи садрже реч као. Закључци о стилском изражајном средству компарација записују се у свескама.
- Ученици добијају картице са речима (именице и глаголи). Радећи у групама, треба да повежу те именице са глаголима да би добили тачне исказе. Нпр. Повезују именицу *облак* са глаголом *плакати* и натај начин добијају израз: *Облак плаче*. Затим се чита песма „Јесен” Војислава Илића. Анализира се песма према свим досадашњим изучаваним књижевнотеоријским појмовима. Радећи у групама, ученици траже стихове у којима је пример ради сунце оживело, односно оне у којима се неживом дају људске особине и у којима се јасно може дефинисати појам персонификације.
- Ученици раде самостално. Имају задатак да прочитају приповетку или одломак из романа у коме јелик-наратор нека животиња, биљка или нежива ствар... Наратор може бити животиња (као у примеру „Дневникот на Ања” – Димитар Башевски). Претходно ученици добијају информације о аутору приповетке од наставника/наставнице. Ученици сами износе закључак да наратор и аутор нису исти и да у сваком приповедачком тексту постоји лик који приповеда и да је само понекад он и аутор тог текста.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија приповетку написану у трећем лицу. У приповеци постоји неколико ликова. Задатак је да одреде који ће лик свако од њих представљати и да свако од њих из угла лика који одабере преприча догађаје у првом лицу. Након завршетка задатка, сви читају препричано и дискутују о наративи и разликама у односу на наратора који може бити ЈА (прво лице) и ОН (треће лице) у једном тексту.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија наставни листић у којем постоји: приповетка или одломак из неке приповетке односно романа. У наставном листићу налазе се питања у вези са тим да ли дати текст: прича, представља или изражава? Ученици дају одговор на питање, а онда неко чита одломак из наставног листића пред целим разредом. Отвара се дискусија о карактеристикама једног прозног текста (приповедање, описивање, догађаји, ликови, дужина приповедања). На следећем часу ученици поново читају текстове и одређују по једну кључну реч која је по њима важна за сваки пасус и објашњавају зашто су га одабрали и шта та реч у тексту њима представља.
- Ученици самостално читају космогонски мит о настанку света и свемира. О том миту наставник/наставница је унапред спермио/спремила питања (о чему је реч у овом миту, какве информације нам мит даје, у које се време дешава, ко препричава догађај...). Ученици на листићима самостално дају одговоре на ова питања, а затим дискутују о сваком питању и датом одговору како би заједнички извели закључак о томе о чему нам овај мит говори.
- Ученици самостално раде тако што читају одломке из мита о Прометеју. Затим издвајају кључне и непознате речи и хватају кратке белешке. На крају у леници имају задатак да техником „Лектирни ормарић” да препричају мит који су одабрали и да нацртају лик који се у њему среће. Лектирни ормарић израђује се од једног листа који се пресавија на четвртине тако да се добију двоја врата ормарића. Са спољашне стране врата (одозго) се црта, а са унутрашње стране препричава се мит. На крају свако презентује пред целим разредом.

- Ученици у групама илуструју ликове из прочитаних митова. Свака група презентује илустрацију и наводи из ког је мита та илустрација.
- На часу се чита „Краљ жаба“ Браће Грим. Ученици добијају смернице како да анализирају чаробну причу/бајку. Уз помоћ наставника/наставнице записују: тему, време, простор, ликове, односно јунаке, за ким или за чим трага главни јунак, кому и на који начин помаже или одмаже/смита, као све чаробне речи и предмете којима се јунак служи. Презентује свако од њих пред целим разредом.
- Ученици имају задатак да нацртају један чаробни предмет и да га опишу пред осталима у разреду, да наведу која је његова функција и коме би тај предмет могао бити од помоћи. Ученици који имају довољно инспирације могу осмислити и магичне речи/формулу коју ће прочитати пред осталима.
- Ученици раде самостално и читају „Срећног принца“ Оскара Вајлда. Праве план догађаја из текста и разговарају о приповедачу, садржају текста, о томе који су ликови и догађаји бајковити/чаробни у самом тексту. Добијају задатак да израде карту града на којој ће означити локације ликова којима је Принц помогао заједно са ластом. На карти треба да буде нацртана и споменик Принца. Ученици треба да дају називе улицама (притом да пазе на правила писања великог слова). Затим бирају једног од ликова (од оних који су добили помоћ од Принца) и препричавају његову причу. Све препричане приче пишу се и постављају у учионици.
- Ученици израђују пројекат – *Дани бајке*. На почетку пројекта спремају говор и презентују неку бајку коју баш воле. Затим се деле у групе и добијају по једну нову бајку за читање, сваког часа, неколико дана по реду. За реализацију могу користити: „Принцезу на зрну грашка“ Андерсена, „Свет под језером“ Десанке Максимовић, „Прича о рибару и рибици“ Пушкина, „Принцоблак“ Гроздане Олујић. Заједнички објашњавају карактеристике бајке путем дискусије о теми, ликовима и њиховим особинама и чаробним догађајима. У свакој групи читају се бајке, пишу се белешке и кључне речи. Белешке се деле у оквиру групе, а затим међу свима у разреду.
- Ученици раде у паровима. Присећају се прочитаног мита или бајке са прошлих часова. Уз помоћ Веновог дијаграма пореде особности мита и бајке према догађајима и ликовима.
- Ученици раде у паровима. Сваки од парова има задатак да наведе неколико примера ауторских и народних бајки. Примери се деле међу свима у разреду.
- Ученици су подељени у две групе. Читају „Царево ново одело“ Андерсена и „У лажи су кратке ноге“ Вука С. Караџића. Раде анализу прича уз технику Прозор: цртају прозор и на једном прозорском крилу записују особине приче, а на другом цртају цртеж који ће представљати њихово схватање те приче. Затим пред осталима у разреду представљају урађено у односу на реалистичност тема, ликова и догађаја.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија по једну причу. Једна група добија реалистичну, друга чаробну причу. Задатак је да један ученик наглас прочита причу у оквиру групе, а онда да сви заједнички запишу особности приче према датим смерницама. Након тога, ода група која је добила реалистичну причу добија чаробну и обрнуто и сви из одређене групе раде исте задатке. Затим израђују Т-табелу у којој пореде ове две приче. Свака група презентује урађено наводећи и неке друге примере чаробних и реалистичних прича.

- Ученици самостално читају приповетку (нпр. „Елегија о антикварници“ – Јован Христић) и анализирају ликове: који су, колико их има, који су њихови поступци; анализирају и то који и колико је догађаја описано у тексту, ко приповеда, где су збивња у тексту итд. Све прочитано представљају техником Звезда приче.
- Ученици су подељени у групама. Свака група има задатак да прочита дату приповетку и да издвоји кључне и непознате речи. Након тога групе добијају по три картице на којима треба да испишу кретке белешке у вези са издвојеним речима. Картице се презентују пред целим разредом и разговара се о истима.
- Ученици почињу да израђују пројекат: *Дани романа*. Ученици су подељени у групама. На неколико узастопних часова у року од три седмице ученици читају одломке романа. У оквиру групе, сваки ученик води свој дневник за читање романа – одломци романа и притом хватају белешке о елементима романа. Након сваког следећег читања новог одломка, ученици у тиму израђују презентацију прочитаног уз помоћ бележака. Приликом читања могу се користити, примера ради, одломци из „Тома Сојера“ Марка Твена или „Дечаца Павлове улице“ Ференца Молнара.
- Ученици носе одговарајући материјал за обрада лектире, авантуристички роман „Робинзон Крусо“ уз примену технике Лектира у врећици. Ученици на часу носе папирну кесу (кеса за поклоне или неколико листова у боји). На једној страни кесице лепе парче папира и на њему укратко препричавају садржај романа. На другој страни лепе парче папира на коме записују тему, идеју и ликове, име аутора, приповедача, време, простор, идеју. У кесицу убацују пет мањих папирића на којима су укратко описали авантуре Робинзона Крусоеа. Међусобно размењују кесице и читају шта је ко написао.
- Ученици бирају једниг лика (претходно је наставник/наставница припремио/припемила цртеже са профилном сликом лика из неког прочитаног романа коме је лице исечено, па ученик ставља своје лице на слици). Добијају задатак да себе ставе у улогу лика којег су одабрали и усмено причају о неком његовом доживљају, те затим говоре о свом или туђем доживљају из реалног живота. Затим се у разреду дискутује о сличностима проблема ликова и самих ученика.
- Ученици анализирају роман-лектиру. Наставник је на табли исписао наслове поглавља или на неки други начин представио теме романа у зависности од тога како је сам роман подељен у његовој структури, а како би ученицима све то послужило као смерница приликом препричавања лектире, односно догађаја. Наставник/наставница прати препричавање ученика и допуњава га.
- Ученици на часу гледају филм (или су претходно били у посети биоскопу). Након што одгледају филм имају задатак да га препричају, поштујући хронолошки редослед догађаја из филма.
- Ученици раде према инструкцијама користећи технику Усмерена машта. Затварају очи и слушају инструкције: Замислите да се налазите поред једне лепе сунчане обале. Шетате се поред мора и удишете дубоко свеж јутарњи ваздух. Осетите мирис морске соли. Слушате ударце таласа. Све је мирно и тихо. Нема никога поред обале сем вас. Небо је плаво. У даљини можете видети прелепе птице које радосно певају и лете у круг. Одједном у даљини примећујете један чамац. У њему је једна особа коју много волите. Он/она се приближава обали и маше рукама. Зове вас. Зове вас да дођете до чамца и да заједно пловите морском ширином. Ви се радујете. Спремни сте и обучени у купаћем костиму, па трчите ка мору. Осећате хладну воду, али вам она не представља проблем. Лепо вас вода расхлађује. Пливате до особе у чамцу. Пружа вам руку и пењете се у чамац. Осећате се предивно. Мирно је, море је плаво и нежно се таласа. Птице су сада ближе. Слушате их како лепо певају. Ћутите и гледате плаво небо на којем нема ниједног облака. Слуша

се како таласи ударају у стране чамца... Будите се... Након овога, ученици одговарају на следећа питања: Какво је било небо. Како је изгледа особа коју много волите (особа из чамца). Ко је он/она? Да ли је та особа имала капу? У којој је боји била обучена? Шта сте чули? Шта сте видели? Након што прође кратка дискусија у вези са одговорима на постављена питања, ученици пишу кратку причу о томе.

- Ученици на часу причају о некој познатој личности, може то бити музичка звезда, спортиста или чак активиста. Затим се чита текст у коме се описује та особа, представљају се чињенице и информације о њој. Ученици затим настављају самостални рад и описују ту особу. На крају, чита се написано и дискутује се о садржају описа личности.
- Ученици се деле у парове. Имају задатак да у свесци именују неку природну појаву: град, снег, грмљавину, торнадо, земљотрес... затим, помоћу технике Олуја идеја, ученици записују све речи које им падају на памет када помисле на појаву коју су записали. Речима описују те појаве.
- Ученици бирају своје омиљено годишње доба и у свесци записују које су његове одлике. Цртају: пролеће, лето... и усмено га описују. Затим добијају картицу у којој се налази опис лика и покушавају да тај лик укључе у измешљену причу у којој се описује и годишње доба. Лик воли или не воли то годишње доба. Написано се чита пред осталима у разреду.
- Описује ликове, личности, предмете, појаве, пејзаже из реалног живота или илустрације/снимке.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија одломак из књиге „Приказни за момчиња кои не се плашат да бидат поинакви” Бена Брукса (напомена: ако се не може наћи превод на српском језику ове књиге, наставник треба превести одломак или прнаћи сличан одговарајући пример). Опис личности из одломка, самостално описују и представљају укратко. Све написано чита се пред осталима у разреду. На крају, дискутује се о чувеним и мање чувеним мушкарцима из прошлости, па све до данас који су учинили да свет буде боље место.
- Ученици раде у паровима. Уз помоћ технике Хамбургер састављају композицију текста. Добијају делове хамбургера који су израђени од папира. Горњи део лепиње представља уводни део, доњи део завршни/закључни део. Пљескавица је главни део текста. Поврће представља различита стилска изражајна средства, а помфрит су новонаучене речи. На другој страни листова читају текст и уочавају важност свих поменутих елемената. Ова активност може се реализовати и помоћу електронског материјала: презентација, фотографија, 3Д-приказ и сл.
- Ученици раде самостално (а ова активност ће им помоћи да разумеју како насатају митови). Имају задатак да замисле да се налазе у племенској заједници која изоловано живи у шуми. Један дан се на небу појављује свемирски брод. Људи из племена не познају нове технике и открића савременог света. Они живе исто као и племена из прошлости. Из свемирског брода, излазе два бића која светле. Задатк је да ученици објасне из угла племенских људи како се ово догодило, која су та два бића, како ће се она понашати и сл. Неколико ученика причају своје идеје, а наставник/наставница их записује на табли (помоћу технике Олуја идеја) и затим захтева од ученика да напишу кратак текст у коме ће једно биће бити Бог Васионе, а друго његова жена, богиња Земље. Текстови се пишу уз поштовање композиције текста: уводни, главни и закључни део текста. Написано се чита пред целим разредом.

- Ученици раде самостлно. Добијају задатак да пишу белешке о неком задатком или пројекат који су добили из овог предмета. Све то пишу у посебној свесци, бележећи датум о свему записаном. Ученици могу да белешке записују и електронски и да затим у ПДФ-формату исте поделе у облику е-књиге за шта ће користити апликацију.
- Ученици раде у паровима. Добијају наставни листић у коме се налазе подвучене речи. Задатак је да замене речи неким новим речима или изразима чиме би обогатили текст и дали креативна решења, а на крају тај текст проверавају у односу на правописна правила.

Подручје: МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ (VI)

Укупно часова: 20

Исходи учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. разликује вести од мишљења;
2. објасни улогу новинарства и потребу за придржавањем етичких стандарда (непристрасност и балансираност);
3. објасни важност слободе изражавања и придржавања етичких стандарда понашања у дигиталном простору;
4. препознаје говор мржње у медијима и наводи стратегије за супротстављање говору мржње.

Ученик/ученица ће развијати свесност о:

5. етичком понашању приликом онлајн комуникације;
6. утицају медијских порука и садржаја на мишљење корисника.

Садржаји (и појмови)	Стандардиоцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Улога новинарства (вести, мишљења, новинар, новинарство, етички стандарди, непристрасност и балансираност) 	<ul style="list-style-type: none"> • Даје примере информативних садржаја и примере садржаја у којима се износи какво мишљење. • Објашњава улогу новинарства у друштву. • Објашњава значење непристрасности и балансираности као етичке стандарде.
<ul style="list-style-type: none"> • Слобода изражавања и етичко понашање у дигиталном простору (личне увреде и клевете, поштовање приватности) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава важност слободе изражавања приликом стварања и спдељивања медијских садржаја. • Препознаје личне увреде и клевете приликом онлајн комуникације. • Путем примера објашњава шта значи заштита приватности у дигиталном простору. • Препознаје повреду права на приватност приликом онлајн комуникације.

<ul style="list-style-type: none"> • Стереотипи и говор мржње у медијима и на друштвеним мрежама (родови стереотипи, етнички стереотипи, расни стереотипи, професионални стереотипи, говор мржње) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава последице неетичког опхођења у дигиталном простору. • Објашњава на који начин стереотипи искривљују истину. • Препознаје стереотипе у медијима. • Објашњава последице ширења стереотипа путем медија и на друштвеним мрежама. • Препознаје говор мржње у медијима и на друштвеним мрежама. • Објашњава шта је говор мржње. • Објашњава последице употребе говора мржње у медијима и на друштвеним мрежама. • Наводи стратегије за супротстављање говору мржње.
<p>Примери активности: <i>(Примери углавном треба да обједињавају више стандарда оцењивања у вези са истим садржајем, који могу да се реализују на више часова. Дати примери могу послужити као модел осмишљавања нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици, подељени у групама, добијају комплет од осам картица са кратким новинарским текстовима (измишљени или преузети) где се наводи и аутор текста (измишљен или прави). Три од датих текстова треба да имају информативне садржаје, а пет да имају садржаје којима се износи неко мишљење, при чему сваки текст треба да говори о различитој теми (нпр. здравство, култура, спорт, корупција, заштита животне средине итд): <p>– Примери информативних текстова: Резултати са четвртфинала на Светском фудбалском првенству; Информације о слободним местима за упис у средње школе; Преглед саобраћајних несрећа у којима су настрадали пешаци у току прошле године.</p> <p>– Примери текстова у којима се износи мишљење: Како да број жена у политици буде заступљенији; Како да се правилно хранимо и будемо здрави; Бескућници су постали наша реалност; Скопље је поново један од најзагађенијих градова у свету: Шта грађани мисле о томе?; Ко у већој мери страда од вршњачког насиља – дечаци или девојчице?</p> <p>Притом увек треба пазити да текстови буду непристрасни/објективни (да искључују предубеђења новинара), а они текстови који исказују какво мишљење требало би да буду и балансирани (да садрже ставове/аргументе људи са различитим ставовима у вези са проблемом о којем се говори). Групе добијају задатак да анализирају текстове и да их групишу према томе да ли они садрже само информације или осим информација преносе и неко мишљење. Након што презентују своје одговоре, отвара се дискусија о томе у чему је разлика између</p>	

информативних садржаја и садржаја који исказују неко мишљење. Након дискусије и на основу изнесеног, закључује се који су очекивани одговори (нарочито уколико нека од радних група није тачно и правилно поделила текстове).

Исте картице користе се да би се идентификовали аутори текстова и да се укаже на то да су они новинари и да су сви текстови новинарски написи који се срећу или би се можда могли срести у медијима (електронским и штампаним). Групе добијају по две картице са текстовима (различите комбинације за сваку групу) са задатком да их анализирају и то из следећег угла: (1) које информације или проблеми су садржани у текстовима; (2) како ти текстови помажу читаоцима или како утичу на њих; и (3) како ти текстови могу допринети свакодневном животу људи или решавању проблема у друштву. Након што презентују резултате спорведене анализе, заједнички дискутују о улози новинара и важности новинарстава за свакодневни живот људи и за демократију у друштву.

Наставник користи један од текстова који исказују какво мишљење да би указао ученицима на то шта значи непристрасно (објективно) и балансирано новинарско извештавање. Потом, свака радна група добија по један текст са задатком да га преиначи у пристрани и небалансиран текст. Након тога групе читају „нове“ текстове и на крају сви дискутују о томе које су последице пристрасног и небалансираног извештавања и зашто је важно да сви новинарски написи прате захтеве о непристрасном и балансираном извештавању.

- Ученици подељени по групама, добијају следећи задатак: свако у групи треба да замисли да је на некој друштвеној мрежи (Фејсбук, Инстаграм, Тик-ток...) објавио фотографију на којој је самог себе усликао (селфи). На заједничком папиру, свако из групе пише коментар који би хтео да добије испод те фотографије (нпр. „Много си згодна 😊“, „Топ изгледаш ❤️“, „Права си манекенка!“, „Супер фрајер 🤪“ итд). Након тога, листови се каче о зид и читају се коментари свих ученика. Заједнички се закључује да свако жели да добије позитивне коментаре.

Групе добијају задатак да на другом папиру напишу негативне коментаре које би неко други могао да објави испод његове/њене фотографије када желе да га/ју увреде (нпр. „Личиш на диносауруса 🤪“, „А да смршаш за коју килу 🤪“, „Бљак 🤪“, „На шта бре то личиш 🤪“ итд). Листови се поново каче о зид и читају се исписани коментари. Дискутује се о томе каква осећања изазивају овакви коментари код особе којој су упућени.

Групе добијају задатк да замисле ситуацију у којој неко преузима објављену фотографију и дели је са неким другим, а испод преузете фотографије исписује опис који представља врсту клевете – неистине о некоме у циљу да га оцрни, да му наруши углед (нпр. „Ово је лопов из свлачионице за Физичко“, „Рекордерка у љубљењу“ итд). На посебном папиру свако из група пише по један коментар који је нека врста клевете. Након тога, листови се каче о зид и читају се коментари свих ученика. Сви заједно дискутују о следећим питањима: (1) Какве су последице по наклеветеној особи?; (2) Како је тој особи нарушена приватност када је њено име објављено?; (3) Колико је етички исправно да се вређају и клевете други на друштвеним мрежама? Сви ученици треба да заједнички закључе да је свако одговоран

за себе да етички поступа и на друштвеним мрежама као и у реалности – клевета и увреде на друштвеним мрежама јесу насилничко понашање и поред тога што „се не види” особа која се клевети и вређа.

Свака група даје предлоге о етичком понашању на друштвеним мрежама – шта треба, односно не треба да се чини (нпр. не вређати и омаловажавати друге, не користити непристојне речи када се коментаришу фотографије и објаве других, не износити приватне и особне информације о другима, не споделивати фотографије и поверљиве информације без дозволе итд). Из ових датих препорука саставља се кодекс понашања на друштвеним мрежама.

- Ученици подељени у пет група, извлаче по једну из комплета картица на којима су написане следеће речи (по једна на свакој од картица): РАСА (белци, црнци и други); ПОЛ/РОД (дечак, девојчица, жена, мушкарац); ПРОФЕСИЈА (полицајци, лекари, наставници и други); УЗРАСТ (старији, млађи, тинејџери); ЧЛАНОВИ ПОРОДИЦЕ (ћерка, син, мајка, отац, баба, деда и други). Свака од група треба на већем папиру да опише (речима или цртежом) како се људи представљени на одабраној картици приказују у медијима (у филмовима, играним серијама, рекламама) – како изгледају, како се понашају и какве особине имају. На другом папиру треба да наведу примере из медија у којима су то видели (који филм, серија, реклама). Након завршетка радног задатка, свака група (једна по једна) качи своје листове са описима и примерима на зиду и презентује то што је исписала пред другима. Након сваке презентације, ученици из других група додају своје примере и заједнички се закључује какав је то опис који доминира у медијима. Наставник на табли записује све наведене описе који се поклапају са уобичајеним стереотипима о групама људи (нпр. црнци су сматрани криминалцима и продају дрогу; бабе се брину, праве питу, не сређују се; дечаци су храбри, јаки, не плачу... и сл).

Наставник користи описе исписане на табли да би дефинисао појам *стереотип* (карактеристика која се приписује припадницима одређених група) и да укаже свима на постојање различитих врста стереотипа који су у вези са групама на које се односе (расни, родови, професионални, узрасни итд). Притом, описи чланова породица везују се са родовим и узрасним стереотипима.

У оквирима сваке радне групе, ученик треба да наведе пример конкретне особе коју познаје и да наведе шта је различито у односу на стереотип који постоји о тој особи и да наведе њене карактеристике које је чине различитом од стереотипа. Групе презентују своје примере. У отвореној дискусији закључује се да нас медији углавном терају да гледамо на све припаднике одређене групе на исти начин (у складу са стереотипом), иако многи од њих се заправо разликују од тог стереотипа.

Води се отворена дискусија да би се објаснило то како се родови стереотипи у медијима преносе и на друштвене мреже: (1) Колико се неко (дечак или девојчица) ко не поседује стереотипне карактеристике осећа слободан да се приказује у правом светлу?; (2) Како би остали реаговали на то када би се неко приказао у правом светлу?; (3) Које су последице тога? Заједнички се закључује да постоје негативне последице у вези са ширењем родових и других врста стереотипа преко медија и друштвених мрежа.

Од радних група захтева се да припреме упозорење које би се приказало пре почетка филма, серије или рекламе у вези са тим шта подстиче стереотипе према одређеној групи људи, по принципу упозорења које се већ налази на кутијама цигарета: пушење убија – да осмисле по једну уочљиву реченицу која указује на последице настале из присуства конкретног стереотипа.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник примењује инклузивност у настави путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажвано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика итд). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, тусторе-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из ранљивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родово стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родову равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интерграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би се омогућило ученицима да постигну очекиване стандарде за оцењивање, наставник у континуитету прати активности ученика за време поучавања и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика понаособ. За учешће у активностима, ученици добијају повратну информацију којом се указује на ниво успешности у реализацији активности/задатка и дају се смернице за побољшање (формативно оцењивање). У том циљу, наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања постављена од стране наставника или саученика;
- постављање питања и учешће у дискусијама на часу;
- домаће задатке;
- одговоре за време квизова (кратких тестова) који су део учења.
- есејска питања;
- израду пројеката;
- израду постера;
- контролне вежбе;
- тестове знања;
- рефлексивне дневнике;
- истраживачке задатке и активности приликом којих ученик прикупља податке, евидентира, представља резултате – препричавањем, табелама, дијаграмима, графиконима и њиховим презентовањем;
- израде и практично извођење (нпр. писање/стварање текстова према различитим захтевима, анализа и интерпретација књижевних текстова, граматичке анализе реченица из текстова, израда приказа, схема, илустрација, презентација и сл.);
- писане извештаје и спроведена истраживања.

Након завршетка изучавања сваке теме, ученик добија сумативну оцену у виду описа постигнутих стандарда за оцењивање. Сумативна оцена изводи се као комбинација резултата постигнутог на тесту знања и оцене о напретку, која је констатована путем различитих техника формативног оцењивања. На крају школске године ученик добија бројчану сумативну оцену.

Почетак имплементацијенаставног програма	школска 2023/2024. година
Институција/ носителъ програма	Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20) министерот за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Српски јазик</i> за VI одделение.	бр. 08-3312/3 17.3.2023 година <p style="text-align: right;">Министер за образование и наука, Doc. Dr. Jeton Shaqiri, с.п.</p> <hr style="width: 20%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/>